

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ เขตพื้นที่ตำบลสระลงเรือ อำเภอยะหา
จังหวัดกาญจนบุรี

Public Participation in Waste Management in Sra longrua Subdistrict, Huykrachao
District, Kanchanaburi Province

สมยศ เชาว์รักษ์ และ เฉลิมพร เย็นเยือก

Somyot Chaorak and Chalernporn Yenyuak

สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยรังสิต

Institute of Public Administration and Public Policy, Rangsit University

Email : somyot1@gmail.com

Received March 31, 2024 Revise March 31, 2024 Accepted May 19, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลสระลงเรือ จังหวัดกาญจนบุรี 2) เสนอแนะแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลสระลงเรือ อำเภอยะหา จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อให้ได้สารสนเทศสำคัญนำมาประกอบเป็นแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนในพื้นที่ตำบลสระลงเรือ อำเภอยะหา จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 352 ตัวอย่าง ใช้สถิติพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบการสรุป และอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้กำหนด ผลการศึกษาพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 3.87 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .728 โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมด้านการจัดการขยะมูลฝอยทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนมีความสวยงามขึ้นมากที่สุด รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยทำให้รับรู้ได้ถึงประโยชน์ของขยะมูลฝอยทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากขยะได้มากขึ้น ทั้งนี้แนวทางการสร้างความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลสระลงเรือ อำเภอยะหา จังหวัดกาญจนบุรี ที่สำคัญคือควรสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมบริหารจัดการขยะของประชาชนในชุมชน และ จัดหาทรัพยากรสำหรับการบริหารจัดการขยะที่เหมาะสมให้กับประชาชนในชุมชนได้ใช้ประกอบการจัดการขยะได้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้มีคุณค่าอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การบริหารจัดการ, ขยะมูลฝอย, กาญจนบุรี

Abstract

This research article has the objective 1) study the level of people's participation in waste management in the area of Sralong Rua Subdistrict, Kanchanaburi province and 2) suggest ways to create participation in waste management of the people in the Sralong Rua Subdistrict, Huy Krachao District, Kanchanaburi province were to obtain import information to be as a guideling for developing public participation in effective waste management. This research was conducted using a quantitative research methods. The data was also gathered through questionnaires answered by 352 samples of the people who lives in Sralong Rua Subdistrict, Kanchanaburi province. The data for the analysis was Descriptive statistics for discussion of results according to the specified research objectives. The results revealed that the overall people's participation in waste management were average of 3.87 and a standard deviation of .728. the most of respondents paid attention to the participation in waste management makes the environment in community more beautiful including the people's participation of community in the management were to recognize the benefits of solid waste, and making it possible to make more use of waste. Therefore, the guidelines to success in waste management of Sra longruar Subdistrict, Huykrajao District, Kanjanaburi Province, should be make awareness on waste management of people' participation in the community and provide resources for appropriate waste management to use to achieve the goal and raise the quality of life of people's community to be sustainable.

Keyword: Participation, Management, Waste, Kanchanaburi Province

บทนำ

ปัจจุบันการขยายตัวของชุมชนเมืองและการเพิ่มของจำนวนประชากรทั่วโลกมีแนวโน้มสูงขึ้นทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติต่าง ๆ เนื่องจากประชากรมีความต้องการมากขึ้นในเรื่องที่อยู่อาศัยและ เครื่องใช้อุปโภค บริโภค ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมหลายประการ เช่น ปัญหาภาวะโลกร้อน มลพิษทาง อากาศ ป่าไม้ถูกทำลาย ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรน้ำ และอาหาร ฯลฯ การเติบโตของเมืองที่มีขนาดใหญ่จะ สัมพันธ์กับจำนวนประชากรและขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นขยะมูลฝอยจากบ้านเรือน ซึ่งส่วนใหญ่จะ เป็น พวกเศษอาหารที่เหลือจากการบริโภครวมทั้งเศษอาหารจากพลาสติก ขวดนมที่ไม่ใช้แล้ว หรือจะเป็นขยะมูล ฝอยที่ถูกทิ้งอยู่ตามท้องถนน แม่น้ำ ลำคลอง หรือสถานที่สาธารณะ ต่าง ๆ ภาพรวมสถานการณ์ด้านการจัดการ

ขยะมูลฝอยชุมชน ปี 2564 พบว่าขยะมูลฝอยจะถูกคัดแยก ณ ต้นทาง และนำกลับไปใช้ประโยชน์ จำนวน 7.89 ล้านตัน (ร้อยละ 32 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น) (ลดลงจากปี 2563 ร้อยละ 6 ปี 2563 มีปริมาณ 8.36 ล้านตัน) ส่งผลให้ขยะมูลฝอยชุมชนได้รับกำจัดอย่าง ถูกต้อง 9.28 ล้านตัน (ร้อยละ 37 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น) (เพิ่มขึ้นจาก ปี 2563 ร้อยละ 7 ปี 2563 มี ปริมาณ 8.67 ล้านตัน) โดยการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล การฝังกลบแบบกึ่งใช้อากาศ เตาเผาผลิตพลังงาน เตาเผาที่มีระบบบำบัดมลพิษอากาศ การหมักทำปุ๋ยและการผลิตเชื้อเพลิงจากขยะมูลฝอย (Refuse Derived Fuel; RDF) และกำจัดไม่ถูกต้องประมาณ 7.81 ล้านตัน คิดเป็น ร้อยละ 31 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น (กรมควบคุมมลพิษ, 2565ก)

ปัญหาขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายที่มีความรุนแรงมากขึ้นตลอดทุกปีเป็นผลเนื่องมาจากขาดความร่วมมือ กับภาคส่วนต่างๆและขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หลายแห่งไม่มีพื้นที่สำหรับใช้กำจัดขยะมูลฝอยการคัดค้านโครงการจากประชาชนดั่งนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งกำจัดขยะมูลฝอยด้วยการนำไปเทกองกลางแจ้ง (Open Dump) หรือเผา กลางแจ้ง (Open Burning) ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนตามมาเช่นกลิ่นเหม็น น้ำเสียจากน้ำชะขยะปนเปื้อนสู่แหล่งน้ำ ผิวดินและแหล่งน้ำ ใต้ดินเป็น แหล่งเพาะพันธุ์ เชื้อโรคเกิดมลพิษทางอากาศ เป็นต้น การจัดการขยะมูลฝอยแบบฝังกลบที่ไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลยังก่อให้เกิดปัญหาไฟไหม้ขยะมูลฝอย เช่นสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยตำบลแพรกษา จังหวัดสมุทรปราการ และพื้นที่อื่นๆนอกจากนี้ประชาชนบางส่วนยังขาดองค์ความรู้และความตระหนักรวมถึงขาด จิตสำนึกเกี่ยวกับปัญหาและการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายจึงไม่ให้ความสำคัญที่จะลดและคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทางหรือแหล่งกำเนิดปริมาณขยะมูลฝอยจึงเพิ่มมากขึ้นทุกปี ซึ่งเดิม ในปีพ.ศ. 2557 ได้มีการประเมินว่ามีขยะมูลฝอยเพียงร้อยละ 30 เท่านั้น ที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ และมีบางส่วนถูกนำไปแปรรูป นำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) ส่วนที่เหลือแต่ก็ยังมีส่วนใหญ่ไม่ได้รับการ จัดการหรือถูกทิ้งเทกองเป็นขยะมูลฝอยตกค้างเพิ่มขึ้นทุกปีในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาได้เริ่มมีการปรับทัศนคติ เกี่ยวกับขยะมูลฝอยโดยมองว่าขยะมูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่สามารถเพิ่มมูลค่าและ รายได้ให้กลับประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งลดต้นทุนการผลิตได้อีกทางหนึ่งด้วย (กรมควบคุมมลพิษ, 2565)

ตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี เป็นชุมชนที่มีจำนวนครัวเรือน 2,921 ครัวเรือน ประชากรรวม 7,912 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 30.10 คน ต่อตารางกิโลเมตร โดยจังหวัดกาญจนบุรีพบว่ามีปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างมากเป็นอันดับ 2 ในภูมิภาคตะวันตก รองจากจังหวัดเพชรบุรี ที่มีจำนวน 195,138 ตัน โดยในปี พ.ศ.2564 พบว่ามีปริมาณ ขยะตกค้างถึง 49,374 ตัน (กองควบคุมมลพิษ, 2565ก) ทั้งนี้ เทศบาลตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี ได้มีความพยายามจัดเก็บขยะมูลฝอย มาดำเนินการกำจัดมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดปริมาณขยะ และ ปริมาณขยะตกค้าง ด้วยการกำจัดที่ถูกสุขลักษณะ เนื่องจากหากดำเนินการไม่ถูกสุขลักษณะแล้ว จะทำให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมอย่างมาก เช่น การปนเปื้อนในแหล่งน้ำ และ

มลพิษทางอากาศ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และแพร่กระจายของเชื้อโรค ตลอดจนก่อให้เกิดความรำคาญต่าง ๆ จากกลิ่น ดังนั้น ชุมชนจึงควรตระหนักถึงปัญหาขยะมูลฝอย สร้างจิตสำนึกให้แก่ตนเอง ร่วมกันรับผิดชอบในการลดปริมาณขยะมูลฝอย แยกขยะมูลฝอยและนำขยะมูลฝอยมาใช้ใหม่ ซึ่งจะส่งผลในระยะยาวที่ทำให้เกิดมีจิตสำนึกตระหนักมากขึ้นในการจัดการขยะด้วยความร่วมมือจากจิตใต้สำนึกของทุกคน ถ่ายทอดไปรุ่นสู่รุ่น และยังเป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของบุคคลอีกด้วย

ผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี จึงมีแนวความคิดว่าการแก้ไขปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นควรเริ่มแก้ไขที่ต้นเหตุหรือผู้ก่อให้เกิดขยะมูลฝอย ซึ่งก็คือประชาชนในชุมชนนั่นเอง หากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ มีความตระหนักถึงผลเสียที่เกิดขึ้นตามมาจากการจัดการขยะไม่ถูกวิธี และมีจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมคำนึงถึงผลกระทบหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการขาดการบริหารจัดการขยะที่ไม่เหมาะสม รวมถึงการมีจิตสำนึกรักชุมชน และยินดีใช้ความรู้ ความสามารถที่มีเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะ เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยเพื่อนำไปสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นก่อนที่จะนำไปทำลายต่อไป เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน และยังอาจส่งผลให้ปริมาณขยะในชุมชนลดลง ซึ่งเนื่องมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั่นเอง (พิศพร ทัศน และ โชติ บดีรัฐ, 2558) การศึกษาค้นคว้าจึงมุ่งเน้นศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะเพื่อให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ และผลจากการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการศึกษา ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมใน 4 ประเด็นสำคัญ คือ ด้านการร่วมตัดสินใจที่จะกำหนดแนวทางการดำเนินงานจากการวางแผนจัดการขยะร่วมกัน ด้านการร่วมปฏิบัติการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามแผนการจัดการขยะที่วางไว้ ด้านการร่วมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการดำเนินกิจกรรมการกำจัดขยะในชุมชนร่วมกัน และ ด้านการประเมินผลการดำเนินงานด้านการจัดการขยะร่วมกัน เพื่อจะได้ทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพในการดำเนินการนั้นที่ร่วมวางแผนกันมาตั้งแต่ต้น ว่าเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชนดีแล้ว ซึ่งจะได้นำเสนอผล จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจากประชาชนต่อไป หากได้รับการ ร่วมมือที่ดีจากประชาชน อาจทำให้ปัญหาขยะของเทศบาลตำบลสระลงเรือ จังหวัดกาญจนบุรี ลดน้อยลงและประสบความสำเร็จในการจัดการขยะได้อย่างยั่งยืนต่อไป และผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

การศึกษาค้นคว้านี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนและระดับความสำเร็จในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการขยะในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลสระลงเรือ จังหวัดกาญจนบุรี
- 2 เพื่อเสนอแนะแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี

การทบทวนวรรณกรรม

การมีส่วนร่วม (Participation) : ความหมาย

William Erwin (1976) การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง ในขณะที่ Cohen & Uphoff (1981) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วน เกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่า ควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนารวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปัน ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ และได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นสำคัญ ดังต่อไปนี้ Cohen & Uphoff (1981)

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อนั้นก็เลือก นโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้องการตัดสินใจนี้ เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตาม แผนที่ยาวไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้อง พิจารณาถึงการกระจาย ผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็ประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

นอกจากนี้ United Nations (1981) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมคือการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและ มีพลังของ ประชาชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ ด้วยความเต็มใจ สอดคล้องกับ สมบัติ นามบุรี (2562) เสนอว่า การมีส่วนร่วมจึงหมายถึง การเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติตามแผนการหรือ โครงการต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ยังหมายถึงการที่ประชาชนมีส่วนในการเสนอปัญหา วางแผน แก้ปัญหา การดำเนินการแก้ปัญหา ร่วมกัน รวมถึงการเสียสละกำลังกายกำลังสติปัญญาหรือกำลังทรัพย์ เพื่อให้การแก้ปัญหาบรรลุผลตามที่กำหนดไว้

รวมถึงการติดตามประเมินผลเพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาการมีส่วนร่วมต่อไป จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชนหมายถึงการร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดขึ้น ร่วมรับผลประโยชน์ อัน จะเกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้น และ รวมถึงร่วมกันติดตามประเมินผล ตรวจสอบการดำเนิน กิจกรรมในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดความมั่นใจในความมีประสิทธิภาพจากการร่วมกันดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ เริ่มต้นจนสิ้นสุดกิจกรรมหรือโครงการนั้น

การบริหารจัดการขยะมูลฝอย

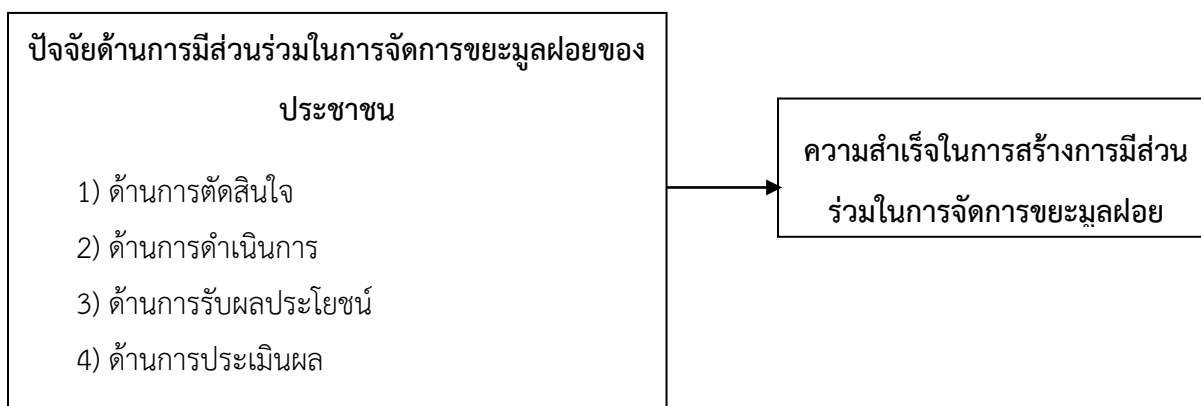
Huntington & Nelson (1975) เห็นว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะ พิจารณาจาก กิจกรรม และการบริหาร ซึ่งจะต้องมีการศึกษาควบคู่กันไปในระดับกิจกรรมนั้น จะเป็นพื้นฐานเบื้องต้น ของการทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ส่วนในด้านการบริหารนั้น จะเป็นลักษณะของผู้ มีอำนาจหน้าที่ที่จะเปิดทางให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น หรือแสดงออกถึงเข้าร่วมใน กิจกรรม โดยได้เสนอหลักในการพิจารณาลักษณะการมีส่วนร่วมด้านระดับการบริหาร ที่สำคัญ คือ ระดับการบริหาร โครงสร้างขององค์กรหนึ่งจะต้องมีสายการบังคับบัญชา ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชน อาจสามารถพิจารณาได้ 2 แนวทาง คือ 1) การมีส่วนร่วมในแนวราบ ทุกแผนกทุกฝ่ายจะมีความเสมอกันในตำแหน่ง ดังนั้น การมีส่วนร่วมในแนวราบจึงเป็นไปอย่างหลวมๆ รูปแบบการมีส่วนร่วมไม่เน้นความเป็นทางการ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการมีสถานะหรือตำแหน่ง เท่ากันในการดำเนินกิจกรรม 2) การมีส่วนร่วมในแนวดิ่งหรือแนวตั้ง เป็นการมีส่วนร่วมตามสายการบังคับบัญชา มีความเป็นทางการมากขึ้น เช่น มีหัวหน้า ลูกน้อง มีฝ่าย แผนกต่าง ๆ ลดหลั่นกันไป เป็นต้น การทำงานจึงมีการตรวจสอบตามลำดับชั้น การแสวงหาผลประโยชน์ เพื่อตนเองหรือผู้อื่นจะได้รับการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา ส่วนการมีส่วนร่วมทั้งแนวราบและแนวดิ่งนั้น บางครั้งอาจต้องดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันกับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานในแผนกอื่น ดังนั้น จึงต้องมีการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมตามบทบาทและบริบทที่เหมาะสมกับชุมชนนั้น เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างเข้มแข็ง จากการรับรู้และแสดงออกถึงบทบาทการมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสมของประชาชนในชุมชน

แนวทางการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน โกวิท พวงงาม (2545) ได้เสนอแนวทางสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดี แล้วการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญ ของการดำเนินงานเหล่านั้น 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชุมชนรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีความยากจน แต่ก็ยังมีแรงที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชุมชนสามารถคิดต้นทุน

ดำเนินงานได้ด้วยตนเองทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชุมชนย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดีได้รับประโยชน์ หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความสำเร็จยากลำบาก ดังนั้น ผู้บริหารหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมในแต่ขั้นตอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วม โดย Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981) ซึ่งมีหลักการสำคัญ 4 ประการคือ 1) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการประเมินผลโดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการศึกษาตามแนวคิดนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลสระลงเรือ อำเภอยะหา จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 17 หมู่บ้าน มี จำนวน 2,921 ครัวเรือน (อำเภอยะหา, 2565)

ผู้วิจัยใช้การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ตามหลักการคำนวณ Taro Yamane (1970) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 352 คน ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้ทำการทดสอบค่าความเชื่อมั่นของ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิเคราะห์ด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ที่ระดับ .894

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา โดยใช้สถิติพรรณนาด้วยค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ และข้อมูลด้านความสำเร็จในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยใช้สถิติพรรณนา ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการศึกษา

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี

ที่	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย		S.D.
1	การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการตัดสินใจ	3.77	.737
2	การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการร่วมปฏิบัติการ	3.85	.738
3	การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการร่วมรับผลประโยชน์	4.06	.720
4	การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการร่วมประเมินผลการดำเนินงาน	3.81	.716
	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวม	3.87	.728

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือด้าน การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการร่วมรับผลประโยชน์ และ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้าน การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการตัดสินใจ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี

ที่	ความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน	ค่าเฉลี่ย	S.D.
1	ความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยด้านการวางแผน	4.07	.732
2	ความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยด้านการจัดโครงสร้างหน้าที่การดำเนินงาน	3.94	.736
3	ความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยด้านการนำ การกำหนดทิศทางการดำเนินงาน	4.01	.695
4	ความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยด้านการควบคุมการดำเนินงาน	4.00	.802
	ความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย	4.01	.741

ผลการศึกษาความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในภาพรวมพบว่ามีความเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือด้าน ความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยด้านการวางแผน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้าน ความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยด้านการจัดโครงสร้างหน้าที่การดำเนินงาน

อภิปรายผล

การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี ที่พบว่ามียกระดับมากที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานในด้านการมีส่วนร่วมติดตามการติดตามดูแลสภาพแวดล้อมตามแผนการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ซึ่งกล่าวได้ว่า ประชาชนในพื้นที่ที่มีความใส่ใจในพื้นที่ หรือมีความห่วงใยในแหล่งที่อยู่อาศัยจึงมีการดูแลสภาพแวดล้อมให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของนัยนา เตชะ (2557) ที่ได้ศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่ของชุมชนตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าประชาชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย ตั้งแต่การเริ่มต้นค้นหาปัญหา ร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหาดำเนินการแก้ไขปัญหาอันก่อให้เกิดโครงการ เลม็ดน่าอยู่ ไร้มูลฝอย อย่างเป็นรูปธรรม โดยผลลัพธ์สำคัญของการดำเนินการดำเนินโครงการ คือทำให้เกิดกองทุนมูลฝอย 1 แห่ง ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ และมีการนำมูลฝอยมาใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้นนำไปสู่การจัดการมูลฝอยอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การศึกษาของอรรถเรศน์ ปุระณะสุวรรณ และ วรสิทธิ์ เจริญพุด (2562) ที่ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การ ซึ่งพบว่ามียกระดับการศึกษาที่สอดคล้องกันคือ มีระดับการมีส่วนร่วมในการเข้าสังเกตการณ์การดำเนินงานตามแผนการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อยู่เสมอ รวมถึงมีส่วนร่วมประเมินผลความคุ้มค่าในการดำเนินงานตามแผนการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนจากงบประมาณที่ใช้ไป ถือว่ามีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่เริ่มต้น ผ่านกิจกรรมการทำงานร่วมกันจนถึงขั้นสุดท้าย คือ การประเมินผลความสำเร็จร่วมอันอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดตัวบ่งชี้ที่ชัดเจน ทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ อาทิ จำนวนงบประมาณที่ใช้ไป ระดับความพึงพอใจของประชาชนในชุมชน รวมถึงระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนที่ดีขึ้น เป็นไปตามแนวคิดการมีส่วนร่วมอย่างมีขั้นตอนเป็นระบบของ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981) ซึ่งมีหลักการสำคัญ 4 ประการคือ 1) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการประเมินผล

ดังนั้น จึงอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นพร้อมกำหนดตัวบ่งชี้ หรือตัวชี้วัดเพื่อประเมินผลการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดทำ ติดตาม ประเมินผลแผนพัฒนา

ท้องถิ่น เพื่อนำมาประกอบการวางแผนการดำเนินงานในกิจกรรมหรือโครงการอื่นๆ ของชุมชนต่อไปในอนาคตให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมที่สำคัญจากผลการศึกษาครั้งนี้ คือ หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะเทศบาล ต้องสร้างโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยตั้งแต่การตัดสินใจ ร่วมวางแผน การปฏิบัติและการประเมินผล โดยแบ่งเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การผลักดันนโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนให้เป็นรูปธรรม และ 2) กำหนดปฏิบัติการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ จัดการขยะมูลฝอยชุมชน โดยมุ่งเน้นระดับครัวเรือนและชุมชน ให้ได้ตระหนักถึงปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยชุมชน ตั้งแต่ต้นทางและให้ชุมชนเป็นผู้จัดการ ขยะมูลฝอยด้วยตัวเอง โดยเทศบาลให้การสนับสนุน ความรู้ งบประมาณ อุปกรณ์ พร้อมใช้เครื่องมือทางการเงิน และการบังคับใช้กฎระเบียบ เพื่อให้การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของในเขตพื้นที่ตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนและ ส่วนด้านที่มีระดับน้อยที่สุดคือด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยทำให้ปริมาณขยะในพื้นที่ของตำบลมีปริมาณลดลง ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นหน้าที่สำคัญของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างกิจกรรมเพื่อรณรงค์ หรือให้ประชาชนได้มีความรู้ในการจัดการขยะ ใช้ให้ คุ่มค่า ก่อนทิ้ง เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยลง หรือ แปรรูปเพื่อก่อมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้เพิ่มมากขึ้น

ทั้งนี้ การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการขยะในชุมชนเขตพื้นที่ตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยแนวทางการ บริหารจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน จะต้องร่วมกันคิด ตัดสินใจว่าจะมุ่งเน้นในด้านใดเป็นสำคัญ เช่น มุ่งเน้นลด ปริมาณขยะมูลฝอย ก็จะมีการจัดกิจกรรมที่มีเป้าหมายสำคัญในการลดปริมาณขยะมูลฝอยร่วมกัน การจัดกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการลดปริมาณขยะลง หรือ กิจกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากขยะ ฯลฯ ดังนั้น ก่อนที่จะวางแผนใดใด ผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงหน่วยงานรับผิดชอบจะต้องเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบริบทในชุมชน ก่อน อันจะทำให้เกิดการวางแผนการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่เป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างมีคุณค่า และยังเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนให้มีคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิมอย่างยั่งยืนอีกด้วย

สรุปผล

สรุปผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขต พื้นที่ตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี

สรุปผลการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวมใน 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ มูลฝอยด้านการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการ จัดการขยะมูลฝอยด้านการร่วมรับผลประโยชน์ และ การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการร่วม

ประเมินผลการดำเนินงาน มี รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการร่วมปฏิบัติการ มี และน้อยที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยด้านการตัดสินใจ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

จากผลสรุปที่ได้จากการศึกษา พบว่าหน่วยงานท้องถิ่นต้องสร้างโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยตั้งแต่การตัดสินใจ ร่วมวางแผน การปฏิบัติและการประเมินผล โดยแบ่งเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การผลักดันนโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนให้เป็นรูปธรรม และ 2) กำหนดปฏิบัติการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน โดยมุ่งเน้นระดับครัวเรือน และชุมชน ให้ตระหนักถึงปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยชุมชน ตั้งแต่ต้นทาง อาทิ การคัดแยกขยะมูลฝอยที่สามารถนำไปสร้างมูลค่าเพิ่มได้ วิธีการกำจัด และจัดเก็บขยะแต่ละประเภทให้ถูกวิธี โดยให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยด้วยตัวเอง โดยหน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุน ความรู้ งบประมาณ อุปกรณ์ พร้อมใช้เครื่องมือทางการเงินและการบังคับใช้กฎระเบียบ เพื่อให้การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนและ ส่วนด้านที่มีระดับน้อยที่สุดคือด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยทำให้ปริมาณขยะในพื้นที่ของทอานมีปริมาณลดลง ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นหน้าที่สำคัญของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างกิจกรรมเพื่อองค์กร หรือให้ประชาชนได้มีความรู้ในการจัดการขยะ ใช้ให้คุ้มค่า ก่อนทิ้ง เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยลง หรือ แปรรูปเพื่อก่อมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้เพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยควรทำการศึกษาวิจัยด้วยการสัมภาษณ์ หรือ ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น เกี่ยวกับปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และเพื่อให้ได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จักได้นำมากำหนดเป็นแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2559). แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-2564). กรุงเทพฯ : แอคทีฟพริ้นท์ จำกัด.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2565ก). ระบบสารสนเทศด้านการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน. สืบค้น จาก <https://thaimsw.pcd.go.th/localgovdetail.php?id=6193>

- กรมควบคุมมลพิษ. (2565ข). องค์ความรู้การเสริมสร้างศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- โกวิทย์ พวงงาม. (2545). การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- นัยนา เดชะ. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนตำบลเลม็ด อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ : สงขลา.
- พิศิพร ทศนา และ โชติบติรัฐ. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 15. มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ.
- สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. วารสารวิจัยวิชาการ, 2(1) น.183-197.
- อรรถเรศน์ ปุระณะสุวรรณ และ วรสิทธิ์ เจริญพุด. (2562). ประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ขององค์การบริหารตำบลคลองเขิน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน, 1(3), กันยายน-ธันวาคม. น. 161-172
- Cohen, J.M. , & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.
- Huntington, S. & Nelson, S. (1975). *No easy choice: political participation in developing countries*. New York: Harvard University Press.
- United Nations.(1981). *Yearbook of International Trade Statistics*. United Nations: UN Press.
- William, E. (1976). *Participation Management : Concept Theory and Implementation*. Atlanta G. : Georgia State University.